

адкрыта яна паводзіць сябе ў адносінах да чалавека, з якім вядзецца перапіска. Даследаванне моўнай асобы Зоські Верас вызначыла некаторыя асаблівасці як у кампазіцыйнай структуры яе лістоў, так і ў зместавым і стылістычным кампанентах эпістальярных тэкстаў. Амаль усе лісты Зоські Верас пачынаюцца з дастаткова эмацыйнага звароту да адрасата. У гэтым звароце выразна праглядаецца прагматычны ўзровень моўнай асобы Зоські Верас, які настройвае яе на пэўны кантакт з адрасатам. Прыклады, прыведзеныя ў артыкуле, выяўляюць вербальна-семантычны ўзровень моўнай асобы Зоські Верас, што раскрывае не толькі валоданне натуральнай мовай, а і дазваляе разгледзець яе моўную творчасць.

Літаратура

1. Верас, Зоська. Выбраныя творы / Зоська Верас ; уклад., прадм., камент. Ганны Запарытка. – Мінск: Беларуская навука, 2015. – 572 с.

Марыя Шаптыка

ТРАНСФАРМАЦЫЯ ПЕРАКЛАДАЎ БІБЛІІ: АД МІНУЛАГА ДА СУЧАСНАГА

Чытанне Бібліі само па сабе з'яўляецца адукацыйнай.

А. Тэнісан

Вядомы факт: самая папулярная кніга, якая стала першай у свеце перакладзенай з адной мовы на другую, – Біблія. З самага пачатку Хрысціянскай Царквы Дабравесце было перакладзена на грэчаскую мову. Менавіта на грэчаскай мове, а не на роднай мове Ісуса Хрыста (роднай мовай была арамейская) дайшлі да нас Яго словы, пропаведзі і прытчы.

Мяркуюць, што ў Евангелляў мог быць семіцкі арыгінал. Аднак калі ён і быў, то да нас не дайшоў. Першапачатковая Царква не ставіла сваёй задачай захаваць пропаведзі Госпада і апавяданні пра Яго на сакральнай мове Старога Запаведу або на той мове, на якой гэтыя словы ўпершыню прагучалі. Для ранняй Царквы было важна, каб Добрая Вестка распаўсюджвалася на мове, зразумелай для вернікаў. Евангелле ад Матфея завяршаецца словамі: “Дык ідзіце, навучыце ўсе народы, хрысціячы іх у імя Айца, і Сына, і Святога Духа, вучачы іх выконваць усё, што Я запавёдаў вам; і вось, Я з вамі ва ўсе дні да сканчэння веку. Амінь” (Мф 28:19–20).

Евангельская пропаведзь, такім чынам, павінна прагучаць на ўсіх мовах свету. Пра гэта можна прачытаць і ў Дзеянні Апосталаў: “І напouніліся ўсе Духам Святым, і пачалі гаварыць на іншых мовах, як Дух даваў ім прамаўляць” (Дзеян 2:4).

Вельмі хутка хрысціянская пропаведзь выйшла далёка за межы грэкамоўнай айкумены. На Усходзе Евангелле было ўжо ў 2-м стагоддзі перакладзена на сірыйскую, а пазней, у 5-м стагоддзі, – на армянскую і грузінскую мовы. Разам з сірыйскімі купцамі і місіянерамі Евангелле ўжо ў

раннім Сярэднявеччы дасягнула Індыі і Кітая. Поўдзень сярэднявечнага хрысціянскага свету – гэта Егіпет і Эфіопія; да 3–5 стагоддзяў узыходзяць пераклады Бібліі на мовы гэтых краін. На Захадзе хрысціянская пропаведзь загучала на лацінскай мове. Першыя пераклады Бібліі на лацінскую мову прынята называць *Itala*, або *Vetus Latina*. У канцы 4-га – пачатку 5-га стагоддзяў блажэнны Еранім пераклаў Свяшчэннае Пісанне на кананічную лацінскую мову *Vulgata*. Але да таго моманту лацінская мова ўжо лічылася мёртвай, а перакладаць на народныя мовы заходняй Еўропы сярэднявечная Заходняя царква не благаслаўляла. Пераклад Бібліі на славянскія мовы пачаўся пасля вынаходніцтва святым Кірылам першай славянскай азбукі ў 860-я гады.

У адрозненне ад Заходняй Еўропы, дзе мова пісьмовай культуры (латынь) была ў Сярэднявеччы незразумелай простаму чалавеку, на Русі ўжо з эпохі Сярэднявечча Біблія існавала на нацыянальнай мове.

Да нядаўняга часу было прынята лічыць, што найстаражытнейшым (з тых, што захаваліся) помнікам стараславянскай мовы з’яўляецца Астрамірава Евангелле, напісанае ў 1056–1057 гг. для Сафійскага сабора ў Ноўгарадзе. Аднак 13 ліпеня 2000 г. у Ноўгарадзе археолагі знайшлі яшчэ больш старажытны стараславянскі тэкст: тры драўляныя дошчачкі, пакрытыя воскам і цалкам спісаныя псалмамі. Гэтыя дошчачкі ўяўлялі сабой як бы драўляны сшытак з трох пакрытых воскам старонак. Гэты “Наўгародскі псалтыр” датуецца канцом X – пачаткам XI стагоддзя, г. зн., што ён пазнейшы за хрысціянне Русі: ўсяго на адно-два дзесяцігоддзі. Два гэтыя старажытныя помнікі стараславянскай мовы – біблейскія тэксты. Гэта даказвае нам, што мова, пісьменнасць, славянская культура неаддзельныя ад славянскай Бібліі.

Яшчэ да з’яўлення ўніадрукавання Біблія была перакладзена больш чым на трыццаць моў. Да канца XVI стагоддзя Біблія існуе практычна на ўсіх мовах Еўропы. Місіянерская дзейнасць сярод народаў Азіі, Афрыкі і Амерыкі прыводзіць да з’яўлення ўсё новых і новых перакладаў, нават на мовы малалікіх і аддаленых плямёнаў. На сённяшні дзень Біблія цалкам або часткова перакладзена больш чым на 2000 моў свету.

Такім чынам, слова Богае даступна кожнаму народу, калі яно гучыць на мове гэтага народа. Гэта мае дачыненне і да Беларусі.

Першай спробай перакладу Свяшчэннага Пісання на беларускую мову можна лічыць працу Францыска Скарыны. У 1517–1519 гг. у Празе пад назвай “Біблія руска” ім былі апублікаваны 23 кнігі Бібліі (уключаючы апокрыфы). Адказ на пытанне “Навошта перакладаць Біблію?” дае сам Скарына, калі піша: “В сей кнізе все пріроженое мудрості зачало і конець; Бог Вседержитель познаваем бываесть. В сей кнізе всі законы і права, імі же люде на землі справоватіся імають, пописаны суть. В сей кнізе всі лекарства душевные і телесные зуполне знайдеце. Ту навеченіе філосафіі добро-

нравное, яко любіці Бога для самого себе и бліжняго для Бога, імамы. Ту справа всякаго сабраіня людскаго і всякаго града, еже верою, соединеніем ласкі і згодою посполітое доброе помножено бываеъ. Ту научение седмі наук вызволених достаточное” [5].

Наступнай значнай вехай у гісторыі перакладу Свяшчэннага Пісання можна лічыць дзейнасць Васіля Цяпінскага. Будучы вядомым прыхільнікам Рэфармацыі, на ўласныя сродкі ён заснаваў друкарню, у якой каля 1580 г. надрукаваў Евангелле.

Як мы ведаем з гісторыі, на тэрыторыі Беларусі заўсёды праходзілі войны і гэта зусім не спрыяла распаўсюджванню беларускай свядомасці, што тут ужо казаць аб перакладзе Бібліі! У пачатку ХХ стагоддзя супрацоўнік Брытанскага Біблейскага таварыства Уілфрыд Уайзман так пісаў пра гэты перыяд нашай гісторыі: “Беларусы – адзіны з першых народаў, якія надрукавалі Пісанне на сваёй мове. Гэта было ў 1517 г., на восем гадоў раней за першае друкаванае выданне па-англійску. Можна ўявіць, якімі былі б цяпер беларусы, калі б пераслед і ўціск веры напрыканцы ХВІ ст. не прывялі народ да заняпаду. Разам з забаронай і знішчэннем Бібліі пачалі згасаць святло і надзея” [6].

Толькі ў ХІХ стагоддзі, пасля далучэння беларускіх зямель да Расіі ў выніку падзелу Рэчы Паспалітай, узнікае новае беларускае пісьменства і пачынае фарміравацца новая беларуская мова. З’яўляюцца першыя беларускамоўныя аўтары: Ян Чачот, Паўлюк Багрым, Вінцэнт Дунін-Марцінкевіч. Пачынаюць працаваць ў галіне беларускага мовазнаўства працаіерэй Іаан Грыгаровіч, Іван Насовіч, Яўхім Карскі.

Пачынаючы з ХХ ст. адбываецца рост нацыянальнай самасвядомасці, менавіта з гэтага моманту ўзнікае заданне-місія – мець Слова Бога на роднай, беларускай, мове.

На пачатку 20-х гадоў у багтысцкім выдавецтве “Компас” (горад Лодзь, Польшча) выходзіць першае Евангелле на беларускай мове, пераклад якога зрабіў прэсвітар з Брэста Лукаш Дзекуць-Малей разам з вядомым беларускім дзеячам і крытыкам Антонам Луцкевічам.

Да пратэстанцкага перакладу можна аднесці працу Яна Пятроўскага, якая была зроблена пасля Другой Сусветнай вайны ў эміграцыі: кнігі Старога Запавету (1959 г.) і Евангелле паводле Іаана (1991 г.).

Каталіцкая царква таксама займалася перакладчыцкай дзейнасцю. Першым, хто пераклаў Біблію на беларускую мову, быў ксёндз Вінцэнт Гадлеўскі. Яго пераклад, на жаль, не паспеў распаўсюдзіцца з-за прычыны ваеннага часу, але пазней пераклад быў выкарыстаны ксяндзом Пятром Татарыновічам.

Варыянт ксяндза Уладзіслава Чарняўскага, які перакладаў Свяшчэннае Пісанне для патрэб сваёй парафіі ў Вішневе, лічыцца даволі аўтарытэтным у каталіцкім асяроддзі.

Гісторыя перакладу Бібліі ў Беларускай Праваслаўнай царкве пачынаецца з 1989 г., калі па благаслаўненні мітрапаліта Мінскага і Слуцкага Філарэта, Патрыяршага Экзарха ўсяе Беларусі, была створана Біблейская Камісія. Вынікам працы Камісіі стала выдадзеная ў 1991 г. кніга Святога Евангелля паводле Матфея.

З 1992 г. пачынае працаваць афіцыйная каталіцкая Камісія па перакладзе рэлігійнай літаратуры ў Беларусі, у 2004 г. яна рэарганізаваная ў Секцыю па перакладзе літургічных тэкстаў і афіцыйных дакументаў Касцёла.

Нельга абысці індывідуальныя пераклады Бібліі. Яны ўнікальныя па сваёй структуры, але не маюць шанцу на тое, каб імі карысталася шырокае кола людзей. Адным з такіх перакладаў можна лічыць працу Яна Станкевіча. Яго пераклад перанасычаны дыялектызмамі і неалагізмамі, што зніжае даступнасць у чытанні простама, малаадукаванаму люду, тым самым парушаючы наказ Бога аб даступнасці і распаўсюджванні Яго заветаў. Анатоль Клышка таксама самастойна перакладаў Біблію. Ён зрабіў пераклад чатырох Евангелляў, якія былі надрукаваны ў пачатку 90-х гадоў XX стагоддзя ў часопісе “Спадчына”.

На сённяшні дзень праца над паляпшэннем перакладу Свяшчэннага Пісання працягваецца. Сведчанне гэтаму – выдадзены праваслаўнай царквой дапрацаваны ў 2017 г. поўны пераклад Новага Завету на беларускай мове. І ў гэтым жа годзе каталіцкая царква выдала пераклад Новага Завету на беларускай мове.

Такім чынам, сёння, як і ў ранняй Царкве, важна, каб слова Божае распаўсюджвалася на мове, зразумелай для вернікаў. Бо, як слушна адзначыў Альфрэд Тэнісан, выказваючы якога выкарыстана ў якасці эпіграфа да артыкула, “чытанне Бібліі, само па сабе, з’яўляецца адукацыяй”. А як можна займацца адукацыяй, калі не разумееш прачытанага?..

Літаратура

1. Вахромеев Ф. Они ведь тоже не манкурты: язык богослужения, перевод / Ф. Вахромеев // Царкоўнае слова. – 1994. – № 10. – С. 2.
2. Гардун, С. Переклады Бібліі на беларускую мову / С. Гардун // Наука и инновации. – 2012. – № 10. – С. 29.
3. Евсеев, И. Е. Очерки по истории славянского перевода Библии / И. Е. Евсеев. – Спб. : Тип. М. Меркушева, 1916. – 166 с.
4. Пікарда, Г. Нябеснае польмя : дослед пачаткаў беларускага перакладу Новага Завету і псалмоў (1931) // Спадчына. – 1995. – № 4. – С. 152–175.
5. Франциск Скорина и его время : энциклопедический справочник / Г. Я. Голенченко, А. И. Журавский; под общ. ред. И. П. Шамякина – Минск : БелЭн, 1990. – 342 с.
6. Цуркан, Р. К. Славянский перевод Библии: происхождение, история текста и важнейшие издания / Р. К. Цуркан. – СПб., 2001. – С. 188–211.